

не было, вязняў трымалі пад адкрытым небам, амаль не кармілі. Ад непапулярнай працы, голаду, холаду, хвароб штодзень паміралі сотні людзей. Гітлераўцы ўчынялі масавыя расстрэлы. Зімой трупы не паспявалі вывозіць і закопваць, іх кідалі ў возера. З канца 1943, пасля выхаду Італіі з гітлераўскай кааліцыі, у лагер прывозілі італьянскіх салдат і афіцэраў. Каб замесці следы сваіх злачынстваў, гітлераўцы перад расстрэлам распраналі асуджаных, адбіралі дакументы і асабістыя рэчы. За час існавання лагера да ліп. 1944 тут загублена больш за 27 тыс. ваеннапалонных. Ва ўрочышчы Барок, за 500 м ад б. лагера, на могілках сав. і італьянскіх ваеннапалонных (56 ям-магіл) пастаноўлены помнікі.

Літ.: Преступления немецко-фашистских оккупантов в Белоруссии, 1941—1944. 12 изд. Мн., 1965; Михайлов В. В., Романовский В. Ф. Нельзя простить. Мн., 1967. А. І. Валахановіч.

БЕРАЗВЭЧЧА, Беразавец, Бярэзбічы, Бярэзвячы, Беразвіч, былая вёска ў Глыбоцкім р-не. Размяшчалася за 3 км на Пн ад Глыбокага, паміж азёрамі Вялікае і Мушкат.

Упершыню ўпамінаецца ў 14 ст. ў грамаце кн. Андрэя Полацкага, дадзенай нашчадкам роду Корсакаў, Фёдару і Дзмітрыю, на права валодання землямі «на Беразвячы» і ўстанаўлення зах. парубежжа іх уладанняў. Уваходзіла ў Полацкае ваяводства ВКЛ. У пач. 16 ст. ў Б. была праваслаўная царква, месца пахавання продкаў Корсакаў. У час вайны Маскоўскай дзяржавы з ВКЛ 1512—22 спалена ў 1519 рус. войскам. У сярэдзіне 16 ст. ўладанне Дзмітрыя Баг-

данавіча Корсака. Паводле Полацкай рэвізіі 1552, у мястэчку Б. налічвалася 40 дамоў і 40 мяшчан. 30.4.1638 Восіп Корсак завяшчаў заснаваць у Б. базыльянскі манастыр (пачаў дзейнічаць з 1643), якому перадаваліся землі маёнткаў Б. і Вярбілава (цяпер в. *Вольберавічы*). На сродкі апошніх манахі павінны былі пабудаваць царкву. Пасля ўзвядзення ў 1756—63 мураваных будынкаў манастыра і царквы Б. стала месцам знаходжання уніяцкага мітрапаліта Лісоўскага. Сярод манастырскіх гасп. пабудоў былі бровар, 2 млыны; для царкоўных служак пабудавана 12 дамоў. У 1782 у Б. заснавана 6-класная базыльянская школа, дзе вучыліся дзеці шляхты з Дзісенскага, Браслаўскага і Барысаўскага пав. На сродкі маёнткаў манастыра ў школе выкладалі настаўнікі і 4 прафесары, у Віленскім ун-це на манастырскія сродкі займаліся 20 стыпендыятаў. З 1793 Б. ў складзе Расійскай імперыі ў Дзісенскім пав. У 1834 базыльянская школа пераўтворана ў 4-класнае праваслаўнае духоўнае вучылішча, перададзена ад уніятаў у праваслаўнае кіраванне; у 1843 перайшло ў кіраванне Літ. духоўнай семінарыі. Усе ўладанні манастыра былі канфіскаваны, землі распрададзены і падзелены паміж вёскамі. Гэта прывяло да заняпаду манастыра, і ў 1874 ён быў зачынены. У 1910 перабудавана царква, пазней адкрыты вучылішча і жаночы манастыр. З 1921 Б. ў складзе Польшчы. У 1921—39 у Б. размяшчалася польская пагранічная часць. З вер. 1939 у БССР, з 15.1.1940 у Глыбоцкім р-не. У 1939—41 тут была турма НКУС, многія вязні якой у пачатку Вял. Айч. вайны расстраляны ахоўнікамі. У 1941—44 вёска акупіравана ням.-фаш. захопнікамі, якія стварылі тут *Беразвецкі лагер смерці*. З 1960-х гадоў Б. ў межах г. Глыбокае.

Літ.: Матеріалы по истории и географии Динсненского и Вилейского уездов Виленской губернии. Витебск, 1896; Полоцкие грамоты XIII — начала XVI вв. М., 1977. С. 43—44. Я. У. Бунто.

БЕРАЗІНО, горад, цэнтр Бярэзінскага р-на, прыстань на р. Бярэзіна. За 101 км на У ад Мінска, за 50 км ад чыг. ст. Градзянка, на аўтадарозе Мінск—Магілёў. Упершыню ўпамінаецца 7.6.1501 як мястэчка ў Любашанскім старостве ВКЛ. З 1560-х гадоў уваходзіла ў Мінскі пав. Называлася таксама Ніжняе Беразіно, Беразіно Любашанскае. З сярэдзіны 16 ст. належала *Салегам*, адзін з якіх, Лявон Сапега, у 1641 набуваў драўляны касцёл (згарэў у 1914). З 1668 Б. мела прывілей караля Яна Казіміра на гандаль і штогадовае кірмаш. З 1671 належала магнаткаму роду *Тышкевічаў*. У час антыфеад. вайны 1648—51 тут адбыліся боі (лета 1648). Супраць урадавых войск змагаліся казакі Антона Нябабы, у атрадах якога было нямала беларусаў. У час Паўночнай вайны шведскі кароль Карл XII прайшоў з Мінска праз Ігумен каля Б., дзе 16—17.7.1708 пераправіўся з арміяй цераз р. Бярэзіна. З 1793 Б. ў складзе Рас. імперыі, мястэчка Пагосцкай вол. Ігуменскага пав., належала магнатам *Патоцкім*. У час нашэсця Напалеона мястэчка і яго ваколіцы былі арэнай баявых дзеянняў (восень 1812). У 1-й пал. 19 ст. ў Б. дзейнічала суконная мануфактура, якая ў 1840 дала 7740 аршынаў сукна. У 1858 у Б. 1086 ж., 459 дамоў; у 1880—3181 жыхар. Бярэзінскія купцы гандлявалі дрэвам, прадуктамі са смалы, пнянкой, якія сплаўлялі ў парты Балтыйскага і Чорнага мораў. З месцачкавай прыстані адпраўлялася больш за 5500 тыс. пудоў тавараў, прыбывала больш за 70 тыс. пудоў. Адмена прыгоннага права садзейнічала ператварэнню мястэчка ў прамысл.-гандлёвы цэнтр. З 1892 тут працавалі бровар, канатная ф-ка, млын (у 1896 устаноўлена паравая машына). Паводле перапісу 1897, у Б. 4987 ж.; працавалі нар. вучылішча (з 1864), школа, аптэка, паштова-тэлеграфная кантора. Ёсць звесткі пра існаванне ў Б. ў 1901—04 рабочай арганізацыі. 1.3.1905 у Б. баставалі падмайстры краўцоў, шаўцоў, шкарпэтнікаў. На задушэнне хвалявання мінскага губернатара паслаў у Б. паўэскадрона драгунаў. 30.6.1905 у мястэчку баставалі ўсе рабочыя і рамеснікі.

Сав. ўлада ўстанаўлена ў ліст. 1917. У лют.—снеж. 1918 акупіравана германскімі, са жн. 1919 да 7.7.1920 — польскімі войскамі. З 17.7.1924 Б.—цэнтр раёна ў Барысаўскай, з 9.6.1927 — Мінскай (да 23.7.1930) акругах. Працавалі суднабудаўнічая, калёсная, кравецкая, шавецкая арцелі, маслазавод, металічная і аўтамабільная майстэрні, сукнавальні, спіртзавод, райпрамкамбінат, леспрамгас, лясгас, сплаўучастак, малочна-жывёлагадоўчы саўгас «Беразіно». У 1930 у Б. 2968 ж., у

Мястэчка Беразіно (Докшыцкі р-н) на ваенна-тапаграфічнай карце Расіі. 1850.

1939 — 4,8 тыс. З 15.1.1938 цэнтр раёна ў Магілёўскай вобл., з 27.9.1938 гар. пасёлак. У пач. Вял. Айч. вайны (канец чэрв.— пач. ліп. 1941) у баях каля Б. ўдзельнічалі часткі 4-га паветр.-дэсантнага корпусу пад камандаваннем ген.-м. А. С. Жадава і 100-й стралк. дывізіі пад камандаваннем ген.-м. І. М. Русіянава. З 3.7.1941 Б. акупіравана ням.-фаш. захопнікамі, якія знішчылі тут 1,2 тыс. жыхароў. У час акупацыі ў раёне дзейнічалі падп. РК КП(б)Б (20.7.1942—2.7.1944) і РК ЛКСМБ (ліп.— жн. 1941; 3.9.1942—2.7.1944), выходзіла падп. газ. «Сцяг Леніна». У 1943—44 у Б. дзейнічала падп. група, якую ўзначальвалі Я. Няфёдава, потым В. Каўцэвіч. Вызвалены 3.7.1944 у ходзе Беларускай аперацыі 1944 частямі 42-й Смаленскай і 153-й стралк. дывізіі 49-й арміі 2-га Бел. фронту. З 20.9.1944 цэнтр раёна Мінскай вобл. (25.12.1962 раён быў скасаваны, 6.1.1965 адноўлены), 7.3.1968 ператворана ў горад. У 1970 у Б. 6,9 тыс. ж., у 1989 — 12,7 тыс. У Б. маславад, сыраробны, спирт-, ільно-, торфабрыкетны (непадалёку ад Б.) з-ды, райпрамкамбінат, камбінат бытавога абслугоўвання, метзастанцыя, 3 сярэднія і музычная школы, 8-гадовая школа-інтэрнат, дзіцяча-юнацкая спартыўная школа, Дом культуры, кіна-тэатр, спартыўна-тэхн. клуб, 2 б-кі, бальніца. Выдаецца газ. «Сцяг Леніна». Помнік юным патрыётам, якія загінулі ў гады Вял. Айч. вайны; 2 брацкія магілы сав. воінаў і партызан, якія загінулі ў 1941—44, брацкія магілы партызан і мірных жыхароў, ахвяр фашызму. Помнік архітэктуры 1-й пал. 19 ст.— сядзібы дом.

Літ.: Россия: Полное геогр. описание нашего отечества. Спб., 1905. Т. 9. С. 525; Харкевич В. И. 1812 год в дивеевках, записках и воспоминаниях современников. Вып. 4. Вильна, 1907; Гісторыя Беларусі ў документах і матэрыялах. Т. 1. Мн. 1936; 1905 год у Беларусі: 36. арх. документаў. Мн., 1926; Иоффе Э. Г. Березино: Ист.-экон. очерк. Мн., 1986. Э. Р. Іофе.

БЕРАЗИНО, Верхняе Беразіно, Бярэзіна, вёска ў Докшыцкім р-не, на р. Бярэзіна (прыток Дняпра). За 30 км на У ад Докшыц, 40 км ад чыг. ст. Лепель. Цэнтр сельсавета і саўгаса «Чырвонабярэзінскі». 268 двароў, 593 ж. (1992).

Узнікла не пазней 14 ст. ў стараж. Харэцкай вол., якая ахоплівала верхняе цячэнне Бярэзіны. У канцы 14 ці пач. 15 ст. Б. з іншымі сёламі Харэцкай вол. падаравана віленскаму ваяводу Войцаху Манівіду. У 1408 ён атрымаў ад вял. кн. ВКЛ Вітаўта прывілей, паводле якога раней атрыманая ўладанні (сярод іх сцягне-даннікі «беразінцы») замацоўваліся за Манівідам і яго нашчадкамі навечна. Б. паслядоўна належала сыну і ўнуку Манівіда, род якога згас у 2-й пал. 15 ст. Пасля гэтага маёнтакі Манівідаў былі падзелены паміж дзвюма ўнучкамі Войцаха — Ядвігай Янаўнай, жонкай Алехны Судзімонтавіча, і яе сястрой Соф'яй, жонкай Мікалая Радзівіла. Б., верагодна, даста-

лося Ядвізе, бо пазней яно згадваецца як уласнасць нашчадкаў Судзімонтавіча. У канцы 15 ст. частка сяс. дымоў з сяла Б. пасля шлюбу дачкі Судзімонтавіча Соф'і з кн. А. Ю. Гальшанскім перайшла да князёў Гальшанскіх, частка — да кн. С. А. Чартарыйскага (відаць, таксама зяць Судзімонтавіча). Спадкаемцам Чартарыйскага быў яго зяць Васіль Тышкевіч, да якога разам са значнай часткай спадчыны Манівіда перайшоў і Б. (Березына). Яно ўпамінаецца ў завяшчанні Тышкевіча (1570), паводле якога Б. з суседнім Асецішчам павінна было адысці яго непаўналетняму сыну ад другога шлюбу Астафію і дачцы Аляксандры. У 1594 Б. згадваецца як уласнасць Аляксандры Тышкевіча і яго мужа М. Язлаўскага. Пазней, відаць, саўладальнікамі Манівідавай спадчыны сталі сыны М. Ю. Паца і яго жонкі Ганны, дачкі Гальшанскага, бо з канца 16 ст. асн. ўладальнікамі Б. выступаюць Пацы. Пры іх Б. стала мястэчкам, цэнтрам даволі вял. маёнтка, землі якога цягнуліся абпал Бярэзіны амаль на 40 км — ад в. Адрубак да вусця р. Сергуч (прыкладна супадалі з сучаснымі межами Бярэзінскага запаведніка). Аднак гэты лясны і балотны край быў заселены вельмі рэдка. Большасць насельніцтва жыла ў мястэчку Б. У 1682 Канстанцы Уладзіслаў Пац заснаваў тут драўляныя касцёл і кляштар бернардынцаў (не зберагліся). Маёнтка знаходзіўся часткова ў Полацкім, часткова ў Мінскім пав. (паводле адм. рэформы ВКЛ 1565—66 мяжа паведаў праходзіла па Бярэзіне). У гіст. крыніцах мястэчка Б. часам называецца Верхняе Б. ў адрозненне ад Б. Любашанскага, што знаходзілася ў Аршанскім пав. (цяпер г. п. Беразіно Мінскай вобл.). З 1793 Б. ў складзе Рас. імперыі, у Докшыцкім, з 1796 у Барысаўскім пав. Мінскай губ. Да гэтага часу былая вотчына Пацаў падзялялася на некалькі невял. маёнткаў: Асецішча, Ліпск, Трэмбін, Улесце, Цярэспаль, Уласна Б., якое на пач. 19 ст. належала Тавянскім, страціла статус мястэчка. У 1812 яно мела 30 двароў. У 2-й пал. 19 — пач. 20 ст. Б. — сяло, цэнтр Бярэзінскай вол. Барысаўскага пав. Мінскай губ. У 1897 было 124 двары, 788 ж. З 1924 Б. — цэнтр сельсавета ў Бягомльскім, з 1960 — у Докшыцкім (у 1962—65 у Глыбоцкім) р-нах. 232 двары, 805 ж. (1970). У вёсцы сярэдняя школа, Дом культуры, б-ка, дзіцячы сад і яслі, бальніца, аптэка, аддзяленне сувязі, 4 магазіны, 2 лясніцтвы. Радзіма Героя Сав. Саюза С. С. Манковіча. Помнікі: Манковічу, землякам, якія загінулі ў баях супраць ням.-фаш. захопнікаў у Вял. Айч. вайну; магіла падпольшчыка К. Дз. Патапейкі. Каля Б. гарадзішча 3—4 ст. н. э. з матэрыяламі культуры штрыхаванай керамікі і днепрадзвінскай, курганны могільнік.

Літ.: Акты Виленской археографической комиссии. Вильна, 1895. Т. 22, № 632; Wolff J. Rasowie: Materyjaty historyczno-genealogiczne. Pb., 1885. S. 74, 146, 148, 149, 288. В. Л. Насевіч.

17 БЕРАСТАВІЦКІ

Б

БЕРАСТАВІЦА, назва з 30.12.1975 да 28.3.1978 рабочага пас. *Пагранічны*. **БЕРАСТАВІЦКІ РАЁН**. На 3 Гродзенскай вобл. Утвораны 20.9.1944 пасля перайменавання *Крынкаўскага раёна*. Цэнтр — г. п. *Вялкая Бераставіца*. Пл. 0,9 тыс. км². 20 тыс. жыхароў. На 1.1.1991 у раёне 129 населеных пунктаў, у т. л. рабочы пас. Пагранічны, 7 сельсаветаў: Алекшыцкі, Кватарскі, Канюхоўскі, Макаравіцкі, Малабераставіцкі, Пархімаўскі, Эйсмантаўскі. Большую частку раёна займаюць адгор'і Ваўкавыскага і Гродзенскага ўзвышшаў. Працякае р. Свіслач з прытокамі Верацейка, Бераставічанка, Уснарка, Одла. Пад лесам 16 % тэр. раёна. З Пн на Пд раёна праходзіць аўтадарога Гродна — Пагранічны, з У на З — участка чыг. Ваўкавыск — Пагранічны — Беласток.

У Айч. вайну ў чэрв. 1941 тэр. раёна акупіравана ням.-фаш. захопнікамі, якія знішчылі больш за 600 чал. У раёне дзейнічалі Крынкаўскі падп. райком ЛКСМБ, партыз. брыгада імя К. Каліноўскага і 550-га партыз. атрад. Б. р. вызвалены ў ліпені

БЕРАСТАВІЦКІ РАЁН

